

เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดธรรมราชาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา”

มจร.วิทยาเขตพะเยา

๒.๔ ธรรมราชาในบริบทอื่นๆ

นอกจากความหมาย ความเป็นมาและองค์ประกอบของธรรมราชาแล้ว ยังมีธรรมราชาในบริบทอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งได้มีการเปรียบเทียบความเป็นธรรมราชาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับการเมืองการปกครอง ดังนี้

ในยัสสังทิสั่งสูตร พระสูตรว่าด้วยทศกัณฐ์ทศกัณฐ์ใช้ประทับ ทรงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กษัตริย์ราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ จะประทับอยู่ ณ ทิศใด ๆ ก็เหมือนกับประทับอยู่ในแคว้นของพระองค์เอง ได้แก่

๑. ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงมีชาติกำเนิดดีทั้งฝ่ายพระมารดาและฝ่ายพระบิดา ถือปฏิบัติ บริสุทธิศีลตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล

๒. ทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชสมบัติมาก มีพระนางและพระคลังบริบูรณ์

๓. ทรงมีกำลังพล ประกอบด้วยกองทัพทั้ง ๔ เหล่า เชื่อฟังและทำตามที่ทรงรับสั่ง

๔. ทรงเป็นปรีชาญาณเป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญาสามารถคิดเหตุการณ์ได้ทั้งอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน

๕. ทรงประกอบด้วยศที่มีธรรม ๔ ประการนี้ทำให้เจริญ¹

กษัตริราชพระองค์นั้นจะประทับอยู่ ณ ที่ใด ๆ ก็เหมือนกับประทับอยู่ในแคว้นของพระองค์เอง
ซื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระองค์ทรงชนะได้เด็ดขาดแล้ว ภิภษุทั้งหลาย ภิภษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการก็
ฉนั้นเหมือนกัน จะอยู่ ณ ที่ใด ๆ ก็เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอยู่ คือ

๑. เป็นผู้มึศีล ฯลฯ สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เหมือนกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเชก
แล้ว ทรงสมบูรณด้วยชาติ

๒. เป็นพหุสูต ฯลฯ แทงตลอดดีด้วยทฤษู เหมือนกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเชก แล้วทรงมั่งคั่ง มี
พระราษทรัพย์มาก มีพระราษสมบัติมาก มีพระฉางและพระคลังบริบูรณ

๓. เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั้น
มันคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ เหมือนกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเชกแล้ว ทรงสมบูรณด้วยกำลัง

๔. เป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิด และความดับอันเป็น
อริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เหมือนกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเชกแล้ว ทรงเป็นปริณายก

๕. ประกอบด้วยวิมุตติที่มีธรรม ๔ ประการนี้ทำให้เจริญ เธอจะอยู่ ณ ที่ใด ๆ ก็เป็นผู้มึจิตหลุดพ้น
อยู่ ซื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอมีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนั้น²

¹ อจ.ปญจก.(ไทย) ๑๔/๑๓๔/๒๑๖-๒๑๗.

² อจ.ปญจก.(ไทย) ๑๔/๑๓๔/๒๑๗-๒๑๘.

นอกจากนี้แล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงขนานพระนามพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ ว่าเป็นธรรมราชา และพระสาวกได้ขนานพระนามพระองค์ว่าเป็นธรรมราชาพร้อมกับทำการเปรียบเทียบธรรมะของพระองค์กับการเมืองบริหารจัดการบ้านเมืองด้วย คือ

๑. ทรงขนานพระนามพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ว่าเป็นธรรมราชาว่า ถึงเราก็ได้เป็นผู้มีใจปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าในสำนักของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ หลายพระองค์ พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงเป็นพระธรรมราชา นับไม่ถ้วนและขอให้เธอทั้งหลายผู้มีใจหมจดจ่ จงฟังประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา สมบูรณ์ด้วยบารมี ๓๐ ประการ นับไม่ถ้วน³

๒. พระสาวกได้ขนานพระนามพระองค์ว่าธรรมราชา และเปรียบเทียบหลักธรรมของพระองค์กับการบริหารบ้านเมืองว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรมาก พระองค์ก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน เป็นดุจกษัตริย์ ผู้จักข้าศึกศัตรูได้แล้ว ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลกจึงขนานพระนามว่าธรรมราชาพระองค์ทรงปราบเหล่าเดียรฉัตร ทรงกำจัดมารพร้อมทั้งเสนามาร ทรงขจัดความมืดมนอนธการแล้ว ได้ทรงสร้างนครคือพระธรรมไว้ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร ในนครคือพระธรรมนั้น พระองค์มีศีลเป็นปราการ มีพระญาณเป็นซุ้มประตู มีศรัทธาเป็นเสาระเนียด และมีความสัจเป็นนายประตูข้าแต่พระมุนี พระองค์มีสติปัญญาเป็นป้อม มีพระปัญญาเป็นขุมทาง มีอิทธิบาทเป็นถนนสี่แยก ธรรมวิถี พระองค์ก็ทรงสร้างไว้ดีแล้วพระองค์มีพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม และพระพุทธพจน์มีองค์ ๘ แม้ทั้งหมด นี้เป็นธรรมสภา⁴

และว่าพระเถระผู้เลิศด้วยปัญญา⁵ ที่ทรงแต่งตั้งไว้ ฉลาดในปฏิภาณ มีนามว่าสารีบุตร เป็นจอมทัพธรรมของพระองค์ข้าแต่พระมุนี พระเถระผู้ฉลาดในจตุตถะและปฏิสนธิ ถึงความสำเร็จแห่งฤทธิ์ มีนามว่าโกณฑิ

³ ชุ.อป. (ไทย) ๒๔/๔/๒.

⁴ ชุ.อป. (ไทย) ๒๔/๕๓๓/๘๑.

⁵ ชุ.อป. (ไทย) ๒๔/๕๓๕/๘๒.

(โมกคัลลานะ) เป็นบุโรหิตของพระองค์ข้าแต่พระมุนี พระเถระผู้ดำรงวงศ์เก่าแก่ มีเดชแผ่ไป หาผู้
กระทบกระทั่งได้ยาก เป็นผู้เลิศด้วยธุดงค์คุณ(มีนามว่ากัสสปะ)เป็นผู้พิพากษาของพระองค์ข้าแต่พระมุนี พระ
เถระผู้เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้สวดสาธยายทุกรูปในศาสนามีนามว่าอานนท์ เป็นผู้รักษา
ธรรมของพระองค์⁶ และสุดท้ายได้กล่าวว่า ขอท่านผู้เกิด โสมนัสซึ่งประนมมืออยู่ โปรดยกมือข้างขวาขึ้นชี้บอก
พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา ผู้ทรงบรรเทาทุกข์คือความเศร้าโศกให้ข้าพเจ้าด้วยเถิด⁷

สรุปได้ว่า ธรรมราชาในบริบทอื่นๆ ได้ทำให้เห็นแนวคิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเชิงการเมือง
การปกครอง โดยทรงขนานพระนามด้วยพระองค์เองและพระสาวกได้ขนานพระนามของพระองค์ ตลอด
จนถึงเหล่าสาวกได้เปรียบเทียบหลักธรรมกับหลักรัฐศาสตร์ ดังที่กล่าวมาแล้ว

⁶ บ.อ.ป. (ไทย) ๒๔/๕๔๒/๘๒.

⁷ บ.อ.ป. (ไทย) ๒๔/๒๖๔/๖๑๓ - ๖๑๘.